

การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามโครงการมหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิต
โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

(The development of promote child developments guidelines according to the
1,000 Days Miracle program with family and community involvement)

สิริลักษณ์ แผงสมศรี พว.

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดงยางน้อย อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มุ่งหวังที่จะพัฒนาและศึกษาผลของแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดงยางน้อย อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การประเมินสถานการณ์การเลี้ยงดูของครอบครัวและพัฒนาการเด็กอายุ 0-5 ปี 2) การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามโครงการมหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิต และ 3) การประเมินผลการใช้แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก การดำเนินงานเริ่มต้นตั้งแต่ตุลาคม 2562 ถึงมิถุนายน 2565 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สถิติเชิงพรรณนา และการทดสอบ McNemar Chi-square พบว่า ผลการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์การดูแลเด็กและครอบครัวพบว่าไม่มีการเตรียมความพร้อมสำหรับหญิงตั้งครรภ์และครอบครัว หญิงตั้งครรภ์ขาดการฝากครรภ์ที่มีคุณภาพ และพบว่าครอบครัวที่ไม่มีการเตรียมความพร้อมมองว่าการที่เด็กมีพัฒนาการล่าช้าคือการแสดงออกที่สังเกตได้จากความผิดปกติทางร่างกายภายนอกเท่านั้น และแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามโครงการมหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิตประกอบด้วย (1) การส่งเสริมบทบาทของครอบครัวโดยใช้แนวคิดครอบครัวเป็นฐาน (2) การมีทีมพัฒนาเด็กและครอบครัว (Child and family team) (3) กิจกรรม 4 มหัศจรรย์ คือ การประสานธรรมะกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา การสร้างแรงบันดาลใจในการเลี้ยงลูก การพัฒนาทักษะของพ่อแม่ในการเลี้ยงลูก การใช้เทคนิคการเลี้ยงลูก "พ่อพระ-แม่ฮัก" และ (4) การสร้างแรงบันดาลใจต่อเนื่องผ่านกิจกรรมการกระบวนกรพยาบาลครอบครัวและการเยี่ยมบ้าน จากการดำเนินกิจกรรมพบว่าการดูแลสุขภาวะของหญิงตั้งครรภ์ที่ดีขึ้นและพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวพ่อแม่หรือผู้ปกครองดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) และจากการติดตามเด็กพบที่สงสัยพัฒนาการล่าช้าได้รับการติดตามและมีพัฒนาการสมวัยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ดังนั้น ผู้ปกครอง ทีมสหวิชาชีพ และภาคีในชุมชนควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อการตั้งครรภ์ที่มีคุณภาพและเน้นทักษะการเลี้ยงดูเด็กเพื่อเสริมสร้างโภชนาการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อการพยาบาลแม่และเด็กในชุมชนที่มีคุณภาพ

คำสำคัญ: โครงการมหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิต, การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก, การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

ชื่อเรื่อง : การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามโครงการมหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิต

โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

ชื่อผู้วิจัย : นางสาวสิริลักษณ์ แผงสมศรี พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ

ชื่อผู้นำเสนอ : นางสาวสิริลักษณ์ แผงสมศรี

สรุปสาระสำคัญ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดงยางน้อย อำเภอยะผิง จ.สงขลา พบสถานการณ์ของหญิงตั้งครรภ์ ในปี 2560-2565 จำนวน 6, 7, 8, 7, 6 และ 6 รายตามลำดับ และในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์เหล่านี้พบว่า เป็นคู่ที่แยกทางกัน จำนวน 2, 1, 1 และ 3 คู่ ในปี 2560, 2561, 2564 และ 2565 ตามลำดับ นอกจากนี้จากการดำเนินการเฝ้าระวังและคัดกรองพัฒนาการของเด็ก 0-5 ปี ในพื้นที่ที่ส่งสัยพัฒนาการล่าช้า ในปี 2560-2565 จำนวน 32, 31, 35, 38, 35 และ 37 ราย ตามลำดับ และเมื่อดูภาวะโภชนาการ พบว่าเด็กกลุ่มเหล่านี้มีปัญหาพร่องโภชนาการ ปี 2560-2565 จำนวน 14, 12, 10, 10, 8 และ 6 ราย ตามลำดับ จะเห็นว่าทั้งปัญหาด้านครอบครัวของหญิงตั้งครรภ์ ปัญหาด้านพัฒนาการและโภชนาการถือเป็นสถานการณ์ที่มีอัตราส่วนค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับสัดส่วนของเด็กในพื้นที่ รวมถึงจากการสังเกตและสัมภาษณ์ในการปฏิบัติหน้างานในพื้นที่ที่ผ่านมา ครอบครัวและชุมชนยังรู้สึกว่าการประเมินด้านครอบครัวและเด็กกลุ่มดังกล่าว ไม่ถือเป็นความเร่งด่วนของครอบครัว และชุมชนไม่รู้สึกว่าเป็นปัญหาในพื้นที่อย่างแท้จริง ทำให้ไม่มีการเตรียมความพร้อมทั้งก่อนการตั้งครรภ์ การดูแลระหว่างตั้งครรภ์และการส่งเสริมกิจกรรมด้านการดูแลเด็กที่เหมาะสมของพื้นที่ ที่สำคัญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดแผนการบริหารจัดการและแผนการดำเนินงานในพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ผู้วิจัยในฐานะพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในพื้นที่และให้การพยาบาลโดยตรงกับครอบครัวและชุมชน จึงได้พัฒนาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามโครงการมหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเฝ้าระวัง ติดตามและส่งเสริมสุขภาพให้กับครอบครัวและเด็กกลุ่มเสี่ยงด้านพัฒนาการในชุมชน

วัตถุประสงค์วิจัย

เพื่อพัฒนาและศึกษาผลการใช้แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กภายใต้โครงการมหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิต โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดงยางน้อย อำเภอยะผิง จ.สงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and development) ระหว่างเดือน ตุลาคม 2562 – มิถุนายน 2565 ดำเนินการพัฒนา 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เตรียมการ การประเมินสถานการณ์การดูแลแม่และเด็กในพื้นที่ ระยะเวลา 6 เดือน (ตุลาคม 2562 - มีนาคม 2563)

ระยะที่ 2 พัฒนาแนวทาง การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กภายใต้มหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิต ระยะเวลา 2 เดือน (ตุลาคม-ธันวาคม 2563)

ระยะที่ 3 ทดลองใช้ และประเมินผล ใช้แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กภายใต้มหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิต ระยะเวลา 6 เดือน (มกราคม 2564 - มิถุนายน 2565 และประเมินผลการรูปแบบ

กลุ่มตัวอย่าง เลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย พ่อแม่หรือผู้ปกครองเด็ก จำนวน 45 คน และเด็กปฐมวัย อายุ 0-5 ปี จำนวน 45 คน โดยเด็กมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

เกณฑ์ในการคัดเข้า คือ เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 0-5 ปีบริบูรณ์ เพศชายหรือเพศหญิง ผู้ปกครองเต็มใจและยินดีเข้าร่วมโครงการ และเกณฑ์คัดออก คือ (1) ไม่อยู่ร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมจนครบทุกกิจกรรม (2) เด็กที่มีปัญหาพัฒนาการอันเนื่องมาจากปัจจัยที่ตัวเด็กเอง เช่น เด็กกลุ่มอาการออทิซึม เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับสมอง เป็นต้น (3) เด็กที่ยังมีพัฒนาการแม้จะได้รับการกระตุ้นด้วยคู่มือ DSPM และ TEDA4I แล้วก็ตาม (4) มีปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาการได้ยินผิดปกติ(ดัดแปลงจาก Joint committee on infant hearing. American Academy of Pediatrics) ⁽⁸⁾

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของหญิงตั้งครรภ์ 2) สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก

3) แบบสอบถามพฤติกรรมการเล่นของเด็กของครอบครัว มี 7 ประเด็น

4) แบบวัดพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental surveillance and promotion manual; DSPM)

การตรวจสอบเครื่องมือ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความตรงของเนื้อหาที่พิจารณาความถูกต้องของเนื้อหา ได้ค่า CVI 0.92 แบบสอบถามการดูแลสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์ ได้ค่า CVI 0.90 และมีค่าความเชื่อมั่นที่ 0.87

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และสถิติ McNemar Chi-square test

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสถานการณ์ด้านการดูแลเด็กและครอบครัว พบว่า ไม่มีแนวทางการเตรียมความพร้อมสำหรับหญิงตั้งครรภ์และครอบครัว หญิงตั้งครรภ์ขาดการฝากครรภ์ที่มีคุณภาพ และพบว่าครอบครัวที่ไม่มีการเตรียมความพร้อม มองว่าการที่เด็กมีพัฒนาการล่าช้าคือการแสดงออกที่สังเกตได้จากความผิดปกติทางร่างกายภายนอกเท่านั้น และแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามโครงการมหัศจรรย์ 1000 วันแรกแห่งชีวิต ประกอบด้วย (1) การส่งเสริมบทบาทของครอบครัวโดยใช้แนวคิดครอบครัวเป็นฐาน (2) การมีทีมพัฒนาพัฒนาเด็กละครอบครัว (Child and family team) (3) กิจกรรม 4 มหัศจรรย์ คือ การประสานธรรมะกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา การสร้างแรงบันดาลใจในการเล่น การพัฒนาทักษะพ่อแม่ในการเล่น กลวิธีพ่อแม่-แม่ฮัก และ (4) การสร้างแรงบันดาลใจต่อเนื่องผ่านกิจกรรมการกระบวนกรพยาบาลครอบครัวและการเยี่ยมบ้าน หลังดำเนินกิจกรรมพบมีการดูแลสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์ที่ดีขึ้นและพฤติกรรมการเล่นของเด็กของครอบครัวพ่อแม่หรือผู้ปกครองดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.001$) และจากการติดตามเด็กพบที่สงสัยพัฒนาการล่าช้าได้รับการติดตามและมีพัฒนาการสมวัยเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.001$)

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

พยาบาล ทีมสหวิชาชีพ ภาควิชาชุมชนและผู้ดูแลเด็กในครอบครัวควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อตั้งครรภ์ การฝากครรภ์ที่มีคุณภาพและเน้นทักษะการเล่นของเด็กเพื่อเสริมสร้างโภชนาการกับพัฒนาการไปควบคู่กันอย่างต่อเนื่องเพื่อคุณภาพการพยาบาลแม่และเด็กในชุมชน

